

תקציר הרצאה 10 בסדרת אמנות ספרדית

שנת הלימודים 2019-2020

כל הזכויות שמורות לד"ר גילית איבגי

דאלי – בגרות, זיקנה והמוזיאון תיאטרון בפיגוארס

בהרצאה הקודמת התוודענו לכמה פרטים ביוגרפיים חשובים בנוגע לילדותו ונעוריו של דאלי, וכן לנופים בהם צמח. כן הוזכר הפטישיזם שלו ובכלל דמיונו המפותח.

בשנת 1926 צייר דאלי סלסלת לחם על מפה רבת קפלים דרמטיים על שולחן. הציור מזכיר את ציורי הבארוק הריאליסטים "טנבריסטים" כלומר בעלי רקע מאוד כהה, ואת אותה מסורת ציור ספרדית מן המאה ה-17 שלמדנו עליה (כולל ציורי הדומם של זורברן). מסורת זו ינקה השראה מקרווג'יו.

הציור הוצג בפיצבורג, ארה"ב בשנת 1928, והביא לדאלי תהילה. הלחם הוא לא רק נושא אוניברסאלי, אלא נושא משמעותי מפורשות של חיים ומוות בעולם הקתולי. טקס בליעת המציה הכנסייתית, "בשרו של ישו" ריתק את האמן באופן מיוחד. בשנת 1945 צייר באותו סגנון חלק מכיכר לחם בסלסילה, ובסופו של דבר גם על קירות המוזיאון שיצר בעיירת הולדתו, מפוסלים ככרות לחם קטלנים משולשים, בבחינת מבטיחי תחייה שלאחר המוות.

https://en.wikipedia.org/wiki/Basket_of_Bread

הציור "דמות על הסלעים", 1926, הוא כבר "אופרה אחרת".

האקצרות של הפרספקטיבה חריפות (אקצרה – Foreshortening) והפנטזיה הארוטית נועזת, שכן דימויים מקודשים (צלובה, בתולה) מתהפכים לחלוטין.

<https://www.wikiart.org/en/salvador-dali/figure-on-the-rocks>

הציור הנ"ל הוא אחד הציורים הנמצאים היום במוזיאון דאלי בפלורידה ארה"ב:

[https://en.wikipedia.org/wiki/Salvador Dal%C3%AD Museum](https://en.wikipedia.org/wiki/Salvador_Dal%C3%AD_Museum)

הציור נעשה לאחר פגישת דאלי – פיקאסו והשפעת הסגנון המונומנטלי של פיקאסו ניכרת כאן. (פיקאסו) ראו למשל:

<https://www.pablopicasso.org/two-women-running-on-the-beach.jsp>

(נדון בהתפתחותו של פיקאסו בהרצאה הבאה).

דאלי טען שזכותו של אדם על שגעונו שלו, בבחינת שגעון כננס.

לדאלי היה עניין רב בתת-מודע, ולכן מצבי הרהור ריתקו אותו. מציעה השוואה בין אחד מציורי קורבה העוסקים בשינה ובין ציור של דאלי:

<https://www.wikiart.org/en/gustave-courbet/the-sleeping-embroiderer-1853>

<https://www.wikiart.org/en/salvador-dali/seated-girl-seen-from-the-back>

בשנת 2009 נוצר סרט קולנוע בשם **Little Ashes** המשחזר את תקופת היותו של דאלי סטודנט במדריד, את חופשת הקיץ עם לורקה בקדקס ואת הדנדיזם של השניים. כפי שכבר צוין בהרצאה הקודמת, נופי קדקס מופיעים ברבים מציורי דאלי, כולל הציור האחרון. ואילו שם הסרט לקוח משם של ציור של דאלי משנת 1928: *Cenicitas (Little Ashes)* (גיציים קטנים?).

https://en.wikipedia.org/wiki/Little_Ashes

<https://www.dalipaintings.com/cenicitas.jsp>

האם אפשר לראות בציור גרסה מופרעת של מוטיב "הולדת ונוס"? האם זו השפעה של אמנות ה"דאדא"? יתכן ואפשרי. גם חשוב להשוות בין האזורים הכאוטיים/סוריאליסטיים/אסוציאטיבים בציור ובין ציורים של מירו בתקופה זו, למשל:

https://en.wikipedia.org/wiki/The_Harlequin%27s_Carnival

זהו הסוריאליזם בשיאו והיצירות מתמרדות כנגד ההיגיון והסדר הטוב והנכון של הדברים (מנקודת מבט שמרנית).

בעבודה "ציפור, מ-1928, לא רק שהנושא סוריאליסטי (ציפור עם עובר) אלא שזה בעצם קולז' שיש בו גם פיזור והדבקה של חול וחצץ. (בהרצאה הבאה נזכיר את הקולז' הראשון של פיקאסו).

<https://www.wikiart.org/en/salvador-dali/bird>

שנת 1929 ביצירת דאלי

שנת ההצטרפות לסוריאליזם, ציורים פרובוקטיביים וההכרות עם גאלה. דאלי בן 25.

שמה המקורי של גאלה היה Elena Ivanovna Diakonova ילידת 1894. הצעירה הרוסייה פגשה בשווייץ בשנת 1912 את אלואר. בשנת 1917 התחתנו, וכעבור שנה נולדה בתם. גאלה התכחשה לתפקידה כאם. הפכה מעורבת בתנועה הסוריאליסטית. בשנת 1929 בעת ביקור בספרד ניצתה אש בינה ובין דאלי הצעיר ממנה בעשר שנים, והפכה בת זוגו. לימים נישאו. בשנת

1936 עברה כריתת רחם בשל גידול. מערכת היחסים ואורח החיים שלה ושל השניים היו בלתי קונבנציונליים. גאלה הפכה מוזה ודוגמנית לדאלי.

"משחק עגום" 1929: שם הציור ניתן על ידי המשורר אלואר Paul Éluard. ההוגה הסוריאליסטי בטאי Georges Bataille ניתח את הציור במאמר. האם זה תיאור של חלום או הזייה מינית? בציור מופיע גם אזכור של צואה, "יסוד מעורר אימה" לדברי האמן.

https://en.wikipedia.org/wiki/The_Lugubrious_Game

"המאונן הגדול", 1929. הנושא הוא טאבו ודאלי בצעירותו קיבל מאביו מסרים מאיימים בהקשר זה. בציור מופיעות פניה היפות של גאלה. האם הציור מבטא את אין האונות של דאלי? יש בו מוטיב שחזר בציוריו לאורך חייו של דמות אמורפית, כמו עוברית, אולי סוג של פורטרט עצמי. גמל השלמה היה מוטיב חוזר ביצירת הסוריאליסטים אשר ראו בנקבה שלו ביטוי ביולוגי לאשה קטלנית Femme Fatale. ערימת הנמלים, מוטיב מאיים חוזר גם כן, מזכירה מוות ואולי קשורה גם באופן פרוידיאני לאותה ידיעה של האמן בדבר האח המת.

https://en.wikipedia.org/wiki/The_Great_Masturbator

סרטון ובו מראה הסלע המסוים שהשפיע על הציור:

<https://www.youtube.com/watch?v=fY69-PUwgM>

דאלי טען שיצר את שיטת הפרנויה הביקורתית paranoiac-critical method אשר אפשרה לו לטענתו להכנס למצב יצירתי – פרנואידי, אבל שביכולתו היה לשלוט ביציאה ממצב זה.

https://en.wikipedia.org/wiki/Paranoiac-critical_method

1929 היא גם שנת כתיבת המניפסט הסוריאליסטי השני (מתוך שלושה), על-ידי אנדרה ברטון André Breton, ובין השאר העלה על נס הכותב יוצרים ספרותיים מעוררי השראה סוריאליסטית מן העבר כמו המכונה המרקוז דה סאד אשר מכינויו נגזרה המילה, סאדיזם".

Donatien Alphonse François, Marquis de Sade

באותה שנה דאלי ובנואל Luis Buñuel, ידידו של דאלי מן התקופה הסטודנטילית, יצרו סרט סוריאליסטי אילם קצר. בסרט אוסף סצנות עם מעברים כמו אסוציאטיבים, כמו בחלום.

https://en.wikipedia.org/wiki/Un_Chien_Andalou

"התמדת הזכרון", 1931

ציור ובו על רקע נוף חוף קטלוני שעונים נוזלים. קשור לתובנה שהיתה לאמן, לדבריו, בעת יום חם בו גבינת קממבר נזלה בין אצבעותיו. באותו מצב הבין

לעומק את אי יכולת האדם לעצור את מהלך הזמן. היו שטענו שזו תגובה לחידושי איינשטיין. שעון הכיס ההפוך מזכיר את הקומפלקס האדיפלי של דאלי ואת שעון הכיס של אביו. את הנמלים כבר פגשנו בציורים קודמים, כמו גם את הצורה העוברית-אמורפית. ביו-מורפיזם היה ערך חשוב ביצירה הסוריאליסטית.

https://en.wikipedia.org/wiki/The_Persistence_of_Memory

סרטון:

<https://www.youtube.com/watch?v=6mp-fBJNQmU>

דאלי יצר גם פסלים, למשל: "ונוס עם מגירות", 1936. זו כמובן אימפרוביזציה על סמך הפסל המפורסם הנמצא ב"לובר": "ונוס ממילה" Venus de Milo. הדמות הופכת להיות ארון אנתרופומורפי (בצורת אדם) ובו מגירות (זכרון? תשוקה? חרדה? או כל מה שעשוי להיות בתת מודע). במהלך חייו יצר ואריאציות רבות ומגוונות לתימה זו.

<https://www.dalipaintings.com/venus-de-milo-with-drawers.jsp>

1936 מלחמת אזרחים בספרד

בשנה זו הזוג דאלי ברח במאמץ לפריז – שם נישאו. הבית בפורט ליגת נהרס. אחותו של דאלי נאסרה ועונתה. לורקה הוצא להורג. בטרם התחילו הקרבות צייר דאלי את "מבנה רך עם שעועית, תחושה מוקדמת של מלחמת אזרחים". הציור חוזה המלחמה מאזכר מנהג קטלני פגאני קדום להעניק שעועית מבושלת לאלים. היצור המפלצתי הורס את עצמו. ציור המבטא סבל רב וצויר לפני ה"גרניקה, של פיקאסו.

[https://en.wikipedia.org/wiki/Soft_Construction_with_Boiled_Beans_\(Prémonition_of_Civil_War\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Soft_Construction_with_Boiled_Beans_(Prémonition_of_Civil_War))

הציור "קניבליזם סתוי" מחזק את אותה תחושה של הרס עצמי ספרדי בעת המלחמה Autumnal Cannibalism. יתכן והקומפוזיציה הסוערת מושפעת מהעתק ציור של לאונרדו שנעשה על ידי רובנס The Battle of Anghiari (Leonardo).

יוני 1936 : תערוכה סוריאליסטית בין לאומית בלונדון

תערוכה גדולה וחשובה אשר הפגינה את תפוצת הסוריאליזם. בעת פתיחת התערוכה התרחשו מופעים שניתן לראותם כראשית המיצג או הפרפורמנס.

בסוף שנות ה-30 נוצרו מתח וריחוק בין דאלי והסוריאליסטים. בעת מסע לאיטליה חקר דאלי את אמנות הרנסנס. בציור "ספרד" ניתן לראות ברקע פרטים מצוטטים או מושפעים מציורי רנסנס איטלקי.

<https://www.dalipaintings.com/spain.jsp>

במוזיאון "טייט מודרן" בלונדון נמצאת יצירה דאליסטית מובהקת ביצירתיות שלה: לובסטר-טלפון. היצירה נעשתה עבור האספן, הפטרון והמשורר אדוארד ג'יימס Edward James. הטריגר לצירוף הלא הגיוני היה שליכת לובסטר במסעדה. הטלפון הוא אמיתי, חפץ מן המוכן ready made, ואילו הלובסטר עשוי מגבס וצבוע כלומר מפוסל.

פגישת דאלי – פרויד ביולי 1938

שבועות אחדים לאחר הגעת פרויד בן ה-81 ללונדון, דאלי בן ה-31 הצליח לפגוש אותו, בתיווך סטפן צווייג. דאלי הביא איתו לפגישה את ציורו האחרון אז "מטאמורפוזת של נרקיס", ורשם מאוחר יותר את ראש פרויד.

הציור מהדהד את "נרקיס" של קרוג'יו, וכמובן את עניינו של פרויד בנרקסיזם.

https://en.wikipedia.org/wiki/Metamorphosis_of_Narcissus

<https://www.freud.org.uk/2019/02/04/when-dali-met-freud>

1940-1948 בארצות הברית

בשנים 1940-1948 התגוררו בני הזוג דאלי בארה"ב, שם גדל מאוד פרסומו של האמן. בשנת 1945 החל לעבוד בשיתוף עם אולפני דיסני על סרט בשם

Destino שעסק באהבת קרונוס שליט הטיטאנים ומייצג הזמן לבת תמותה. דאלי מת בשנת 1989, ובשנת 2003 החליטו באולפני דיסני לסיים את ההפקה. התוצאה היא סרט קצר באורך 7 דקות.

<https://www.youtube.com/watch?v=rMLVqQDeY58>

<https://en.wikipedia.org/wiki/Destino>

לקראת 1950 (שנה בה היה בן 46 הלך וגבר עניינו בדת, ונושאי ציור דתיים חדרו לציוריו. כן התעניין בסגנון הציור הקלאסי-רנסנסי. כך למשל בשני הציורים "המדונה של פורט ליגת".

https://en.wikipedia.org/wiki/The_Madonna_of_Port_Lligat

1961 הבית בפורט ליגת

במקור הבית נקנה בשל דחיית אביו של דאלי את גאלה. עם התעשרותו רכש דאלי את הקוטג'ים בסביבה והגשים את משאלותיו הסוריאליסטיות. בשנת 1961 נוספה הביצה בראש הגג. אז גם נולד רעיון הבית בפיגוארס.

https://en.wikipedia.org/wiki/Salvador_Dal%C3%AD_House_Museum

1968 – "עליה – הלידה החדשה של ישראל"

במלאת 20 לישראל יצר דאלי 25 ליתוגרפיות, כל אחת ב-250 העתקים.
להלן הפנייה למאמר באנגלית שנכתב בנושא זה במסגרת בית התפוצות
באוקטובר 2017:

[/https://www.bh.org.il/blog-items/dali-judaism-mysterious-relationship](https://www.bh.org.il/blog-items/dali-judaism-mysterious-relationship)

יש תהיות בנוגע לקשר של דאלי לציונות. מכל מקום את היצירות עצמן ניתן
לראות כאן:

<https://www.salvador-dali.org/en/artwork/exhibitions/45/aliyah>

בית מוזיאון תיאטרון בפיגראס

בשנת 1974 נחנך הבית-מוזיאון-תיאטרון של דאלי בעיירה הקטלנית בה נולד.
היה זה מבנה תיאטרון עירוני ניאו-קלאסי מן המאה ה-19, אשר ספג הפצצות
במהלך מלחמת האזרחים. פרנקו היה מלין שם את החיילים האפריקאים שלו.
הגג של האודיטוריום נהרס לחלוטין. האדריכל Emilio Perez Pinero לקח על
עצמו את מלאכת החידוש והשיפוץ. נבנתה כיפה גיאודטית כמחווה לכיפה של
הבזיליקה של האסקוריאל ולאדריכל הספרדי הגדול איש המאה ה-16

Juan de Herrera

הבית מוזיאון מלא וגדוש גירויים, חפצים ויצירות בשלל טכניקות. נדמה
שהמוזיאון כולו הוא מעבדה לניסויים אופטיים וקניטיים. אחד השיאים הוא חדר
מיי ווסט Mae West, חדר בו אברי פניה של הכוכבת הם חפצים, המצטרפים
לתמונת פנים כאשר עומדים בנקודה אופטימלית על גרם מדרגות.
המבנה נחנך באירוע רב המצאות ומרשים, וכולל את קברו של האמן אשר עבר
בבית זה את סוף חייו.

https://en.wikipedia.org/wiki/Dal%C3%AD_Theatre_and_Museum

סרטונים:

<https://www.youtube.com/watch?v=RhhAMgiglzo>

<https://www.youtube.com/watch?v=5aKGae20nRk>

<https://www.youtube.com/watch?v=ldbWWTaJRmM>

במידה ונחוצה הנגשת השמעה – נא לפנות למזכירות